

Internet i societat: una visió crítica

Llorenç Valverde

Vicerector de tecnologia de la Universitat Oberta de Catalunya

És cert que el 95 % dels ordinadors que hi ha al món funcionen amb Microsoft Windows, però l'única manera que el meu ordinador em parli en català és a través de programari lliure, Linux essencialment. No puc entendre que, tenint la possibilitat de treballar amb Linux, continuem treballant amb un sistema operatiu com Windows, que menysprea els catalans en no considerar la nostra llengua prou important com per incorporar-la a les seves distribucions. Hem de fer un acte de resistència, dir no i deixar de treballar amb un sistema que no ens valora i fer-ho només amb qui ens tingui en consideració.

En referència a la ponència del professor Antoni Elías, vull afegir que Almon B. Strowger era propietari d'una funerària i va inventar el commutador perquè va descobrir que no li arribaven trucades de comandes a la seva empresa. L'operadora de la centraleta dels telèfons de Kansas era la dona de l'amo de la funerària de la competència, i no passava cap trucada a la funerària d'Strowger. Aquest va arribar a la conclusió que la millor solució era crear un sistema mecànic que no depengués d'interessos subjectius d'una persona per a poder funcionar.

La llegenda urbana sobre el naixement d'Internet com a resposta a una necessitat militar no és certa. La llegenda explica que va néixer per evitar que les comunicacions quedessin tallades si una bomba atòmica destruïa alguns dels nodes de connexió. Però en realitat, Internet respon a una pre-

gunta molt simple. Bob Taylor era el cap de l'Oficina de Projectes Tècnics Informàtics de l'Agència de Projectes de Recerca Avançada (ARPA) i havia de controlar diversos projectes de diverses universitats i centres de recerca. Ell dirigia els projectes des de la seva oficina, i tenia tres o quatre terminals diferents, a través dels quals en feia el seguiment. Era l'any 1969 i, per tant, cada terminal pertanyia a un fabricant diferent i tenia un llenguatge de comandament també diferent. Un dia es va cansar i va preguntar si era possible que tota la informació amb la qual ell treballava la pogués controlar des d'una sola màquina. La resposta a aquesta pregunta és Internet: un sistema, una xarxa que permet compartir recursos. Per això, és normal que, actualment, els internautes utilitzin Internet per a compartir música o informació, perquè està pensada, dissenyada i feta precisament amb aquest objectiu.

Poc temps després, Paul Barant, un investigador de la Grand Corporation, va analitzar com era l'estructura de la xarxa telefònica de veu dels Estats Units, que en aquella època era radial, per a molts pocs nuclis i tenia molt pocs nodes. Això convertia la xarxa de veu en una xarxa molt feble que, no per una bomba atòmica, sinó simplement tallant un fil convenientment, podia deixar mitja Amèrica del Nord incomunicada amb l'altra mitja. Paul Barant va analitzar el fenomen i va decidir construir una xarxa de veu que utilitzés la mateixa tecnologia de base de la commutació per paquets. La xarxa de telefonia normal fa commutació de circuits. Cadascun dels usuaris té un circuit únic de casa seva a la centraleta, i quan es truca des de la centraleta commuta i estableix un pont entre els dos circuits. El circuit es manté durant la conversa. Aquesta commutació de paquets de la xarxa permet que tots els nodes estiguin comunicats i simplement es comparteixi la informació que circula en paquets i que té les adreces de l'emissor i del destinatari. Aquesta xarxa de veu que proposava Barant era una xarxa basada en commutació de paquets. Va demanar finançament i la resposta del president de l'AT&T va ser negativa, va argumentar que no funcionaria i que, en cas que funcionés, no li donaria finançament a un sistema que era competidor seu. La commutació per paquets és la telefonia per IP actual, i hem trigat trenta anys a tenir-la.

La reivindicació d'utilitzar un sistema operatiu que no ens menyspreï no és una reivindicació de talibà informàtic, sinó d'algué que vol viure en català i viu en català com a professor universitari que sóc. Per això, si em passo la major part del dia mirant a través d'aquesta màquina, vull que aquesta màquina em parli en català. L'única resposta que tinc satisfactòria d'aquesta demanda me l'ofereix el programari lliure. Per tant, estic en aquest 5 % marginal que no sabem en quin món vivim i que no seguim el corrent.

Actualment, l'únic lloc on es pot viure perfectament i completament en català és Internet. El .cat és un exemple de la força d'un sector de la població que ha manifestat aquesta voluntat de viure i treballar a la Xarxa en català. I sense l'existència d'aquest domini, probablement el sentit d'allò que explicaré seria totalment diferent.

Una de les coses que ha de fer la tecnologia és treballar per reforçar la identitat i mai afeblir-la. I .cat va en aquesta línia, perquè l'única eina que tenim per a reduir els efectes perversos

de la globalització és el reforç de la identitat. És la idea que defensa John Perry Barlow, president de l'Electronic Frontier Foundation, que tot i ser americà, tenia molt clara la idea del que significa l'imperialisme i el colonialisme cultural. Arran de la Llei per a la decència de les telecomunicacions va emetre, en el decurs del Fòrum Econòmic Mundial de Davos, la Declaració d'Independència del Ciberespai, que té uns punts essencials per a la perspectiva catalana.

Les nostres identitats no tenen cos [...] i poden ser distribuïdes per moltes de les vostres jurisdiccions. [...] (Les vostres) mesures colonialistes i cada vegada més hostils ens col·loquen en la mateixa posició de tots els defensors de la llibertat i de l'autodeterminació que ens han precedit i que han hagut de rebutjar l'autoritat de potències llunyanes i mal informades. Hem de declarar els nostres éssers virtuals inaccessibles a la vostra autoritat...

La tecnologia respecte de la llengua no és neutral. Hi ha sistemes que tenen en consideració el català i d'altres que no. Per això, no entendria que l'IEC i Caixa Sabadell tinguessin aquí un ordinador amb Windows, perquè no respecta el català. No hi cap explicació ni raó tècnica per utilitzar un sistema operatiu que no tingui en consideració al català.

Hi ha dos impulsors importants d'Internet als Països Catalans: la universitat i la societat civil. Internet va arribar primer a la universitat i va ser actor de la transferència d'aquesta tecnologia cap a la societat. L'any 1983 jo vaig començar a utilitzar Internet per enviar correus a la Universitat de Berkeley (Califòrnia). L'any 1984 ja l'utilitzem a Catalunya i els professors universitaris vam ser els primers que l'utilitzem a casa.

La societat civil és la gran impulsora de l'adopció d'Internet a Catalunya. Vinton Cerf, el meu apadrinat, afirma que Internet no és més que un mirall que retorna la imatge de la societat que la fa servir, arran d'una pregunta sobre el creixement de l'SPAM i dels fraus que augmenten a Internet. Si quan estàs davant d'un mirall, no t'agrada el que veus, no toquis el mirall. La culpa no és del mirall, sinó que hi ha un altre problema diferent que cal solucionar. Aquesta lectura ens serveix per entendre com ha evolucionat Internet a Catalunya, i hi ha indicadors que posen en relleu que les coses no estan ni tan bé, ni tan malament.

La tecnologia és una pacte faustic, segons Neil Postman, un dels tècnics en telecomunicació més importants del segle XX. És a dir, guanyes unes coses a canvi de perdre'n unes altres. També diu que abans que Internet tingués l'estatus actual, la barrera digital només manifestava la separació entre els que hi tenen accés i els que no en tenen. Un exemple és l'escriptura, que va ser la primera tecnologia que va crear una barrera. Abans de l'escriptura no hi havia analfabets. Ignorants sí, però d'això n'hi ha hagut sempre. I és la impremta qui fa rellevant el fet de ser o no analfabet.

Un altre element que permet contextualitzar la situació d'Internet a Catalunya és que la tecnologia és un indicador d'un canvi social. Quan, per exemple, es fa el Pla d'Internet a Catalunya (PIC) per veure com està evolucionant la *societat xarxa* a Catalunya, el que fa és una radiografia. Si el resultat és que hi ha un 50 % de connexió de llars a Catalunya, el pro-

blema no rau ni en el cost ni en res tecnològic, sinó en l'analfabetisme tecnològic. Una de les coses que detecta el PIC és que el nivell de formació de la societat catalana no és suficient per a utilitzar amb normalitat tecnologia i no arriba als coneixements necessaris.

Pel que fa al cas de Vilaweb, va ser el primer portal català d'Internet, que va néixer l'any 1994 i que encara es manté. És un portal de comunicació i redacció estrictament digital, i en català, que només en comptades ocasions, com l'11-S, ha fet alguna edició en paper. Vicent Partal i Assumpta Maresme van tenir clar com fer país, des de la seva professió de periodistes, i en un nou context social de canvis tecnològics. La resposta va ser Vilaweb, un exemple de la interacció entre el país i Internet.

Altres pioners, segons una llista meua molt subjectiva, van ser:

Jordi Adell, professor de la Universitat Jaume I, pedagog i responsable del primer buscador que hi va haver, que s'anomenava Dónde i que va néixer abans que Google.

Jordi Vendrell és el periodista del primer programa de Catalunya Ràdio on s'analitzava Internet i que va contribuir a crear comunitat a través de la Xarxa. Era un programa de ràdio, un xat i un fòrum pioner. Actualment, aquestes fórmules radiofòniques són normals, però en el seu moment era un exemple pioner de com la societat civil va empènyer perquè Internet fos una eina per fer país.

Amadeu Abril és l'estratega de .cat i Tinet, el primer exemple de xarxa ciutadana a Tarragona (Tarragona Internet), un petit experiment que va ajudar que molta gent s'iniciés en Internet abans d'hora.

Un altre exemple és Softcatalà, que va néixer d'una agrupació de voluntaris que es dedicaven a traduir programari al català. Quan Microsoft va prohibir, l'any 1978, la traducció al català del sistema operatiu, es va fer palès que la colonització no només era en forma de programari sinó també en forma lingüística. Aquesta traducció no tenia cap cost, perquè l'assumia la Generalitat, simplement Microsoft no volia la traducció al català, perquè considerava que amb el castellà n'hi havia prou. Aquest és un capítol històric que s'hauria d'explicar més, justament per entendre que el programari lliure és l'única via que tenim per a poder continuar amb l'evolució del català a la Xarxa. No hem de demanar el favor, sinó fer-ho nosaltres mateixos sense necessitat que ningú ens ho hagi autoritzat.

Webmàsters Independents en Català de Cultura i d'Àmbits Cívics (WICCAC) fan la feina de vigilància, d'observar i de tenir un registre de les pàgines a Internet en català.

Pel que fa a dades, el català és la dinovena llengua més utilitzada a Internet i la segona llengua més emprada als blogs, segons dades de Softcatalà i de WICCAC. Això indica que la comunitat civil catalana és important i potent, i és una mostra de la bona salut de la llengua.

També cal esmentar el projecte «Catalunya en Xarxa». L'Administració va tenir clara la necessitat de crear primer un comissionat de la societat de la informació i després, convertir-lo en una secretaria perquè Catalunya tingui un lloc capdavanter a Internet.

Probablement, no ha estat l'empenta de l'Administració el que ha fet que estiguem on estem actualment, sinó l'empenta de la societat civil, que ha conduït l'Administració a valorar la importància d'Internet. S'han fet també alguns errors com l'aposta per traduir programari o per traduir el portal de Yahoo!, per la qual els presidents de Catalunya, Balears i Andorra van donar vuitanta milions per catalanitzar el seu portal, i no s'ha fet realitat. Considero que hi ha maneres més efectives de fer aquesta feina. Hi ha hagut un Pla Director d'Infraestructures que, amb el govern de tripartit vigent, i hi ha actualment un Pla Director de Continguts i una estratègia de programari lliure.

El Pla d'Internet a Catalunya (PIC), finançat per la Generalitat de Catalunya i executat per l'institut de recerca de la UOC Internet Interdisciplinary Institute (IN3), ha fet la primera fase i està a punt de publicar-ne els resultats. El que ha fet el PIC és radiografiar el conjunt de la societat catalana en la seva relació amb les formes d'organització i de relació social característiques del nou context tecnològic i cultural de la societat en xarxa. La primera part mostra que la base sociocultural dels catalans no és la necessària per poder utilitzar aquesta nova tecnologia, i la segona part distribueix l'ús d'Internet per àrees (salut, empreses, educació...).

El PIC és una mostra de recerca des del punt de vista de la sociologia i també mostra la sensibilitat del Govern de la Generalitat de Catalunya per finançar un projecte d'aquestes característiques i entendre que és important saber què fem i què podem fer a la Xarxa i com la Xarxa ens pots ajudar a fer país.

Davant els resultats, els governs es comporten de manera contradictòria. Utilitzen les dades d'ús d'Internet com una icona de modernitat i per mostrar que el país funciona bé, però al mateix temps, tenen por de tot allò que es pot fer amb aquesta tecnologia. L'Administració, tot i voler ser tecnològica, no sap fer front a la impossibilitat de controlar totes les opcions que la Xarxa ofereix als usuaris.

En relació amb els mòbils, el *blackberry* és un model de telèfon que té una versió catalana, però no sempre és així. Sembla que la sensibilitat cap al català i les llengües minoritàries va canviant i va millorant. Però preocupa més el model de TDT, no el d'explotació tecnològica sinó el model d'explotació de continguts, el model de negoci. Es pretén imitar el model de fer televisions generalistes i competir en el mercat global, i la TDT és essencialment una televisió de proximitat. I, difícilment, m'imagino una televisió de proximitat que no em parli en català.

Des de les institucions culturals catalanes no s'ha entès que darrere d'aquestes tecnologies hi ha amenaces, però també hi ha grans oportunitats. Ens hem concentrat en la part negativa i no hem fet res o gairebé res per aprofitar les oportunitats. Hem perdut de vista les possibilitats de visibilitat que Internet ofereix a les llengües i cultures minoritzades. Per exemple, està clar que el món editorial català no és sostenible. Hi ha molt poques coses que puguin competir en un mercat de masses com el que vivim, i les administracions han solucionat aquest aspecte subvencionant. La cultura de la subvenció està ben instaurada. Cada

vegada que es publica un llibre en català hi ha una subvenció. Però el retorn d'aquesta inversió de l'Administració és tenir un nombre il·limitat d'exemplars en un soterrani, perquè no saben què fer amb ells, on s'omplen de pols i on ningú no els veu. Seria molt més fàcil, en lloc de fer més paper, fer una contrapartida digital del llibre. Això no suposa penjar tot el llibre en format digital, sinó que se li podria donar visibilitat digital. Una altra cosa seria, per exemple, fer-ne impressió a demanda. Totes aquestes possibilitats no s'han explotat i, segurament, estem malgastant recursos mantenint sistemes que no s'havien de mantenir. No tot és dolent, perquè hi ha el projecte del Patrimoni Digital de Catalunya (PADICAT), que té per objectiu capturar, processar i donar accés permanent a tota la producció cultural, científica i de caràcter general catalana produïda en format digital.

L'any 1992, quan hi havia la disputa entre IBM i Apple, vaig escriure un article amb el *Tirant lo Blanc* com a argument i la vídua reposada, com a protagonista, on explicava la meva preocupació per Microsoft. Crec que en aquell moment em van titllar de boig, però crec que avui em puc apuntar la medalla de la visió. Ara, tinc la mateixa percepció respecte de Google, perquè no sé si és el millor model de cercador.

Per acabar, m'agradaria reforçar la idea, amb la frase de Lawrence Lessig, que ajuda a explicitar-ho. No hem fugit del model tradicional imposat. Internet ens permet alliberar-nos d'aquesta càrrega i no ho hem fet pas. Però no sols no ho hem fet els catalans, sinó ningú, ni tan sols la universitat, que deixa l'avaluació de la qualitat de la recerca pública en mans d'un sistema controlat pels impressors. Actualment, si no publiques a les revistes catalogades com a índex d'impacte, no fas recerca. L'índex d'impacte el van inventar els bibliotecaris per saber quines revistes havien de comprar. El resultat és que l'única manera de validar la recerca, pagada per les institucions públiques, és publicar en aquestes revistes que controlen les quatre impremtes grans que hi ha a Europa. Bàsicament, paguen uns, treballen uns altres i avaluen i marquen els criteris de qualitats uns tercers que estan fora del sistema. Probablement, sigui ja el moment que la universitat utilitzi Internet com un nou mitjà per difondre la recerca d'una manera ràpida i immediata, i deixem de passar per les forques de revistes d'impacte que triguen dos anys a disseminar la recerca.

Per tant, potser ara és el moment de fugir d'aquest model arcaic i anacrònic, i passar a un model on l'avaluació de la qualitat sigui d'una altra manera, i que la supervivència de la cultura no depengui d'un procés industrial, sinó de les pròpies condicions de generació i dels creadors, que en definitiva, és el que ens falta.

A Internet, és cert que pots trobar-hi qualsevol cosa, però de llibres n'hi ha de tots els colors. Cada vegada que algú m'argumenta en contra de la poca fiabilitat de les fonts d'Internet, responc de la mateixa manera: *Mein Kampf* era un llibre. I no era un web.